

Plantskoleodlarna rf:s
rådgivningsserie

hårdigt inhemsk

Planteringsråd för hemträdgården

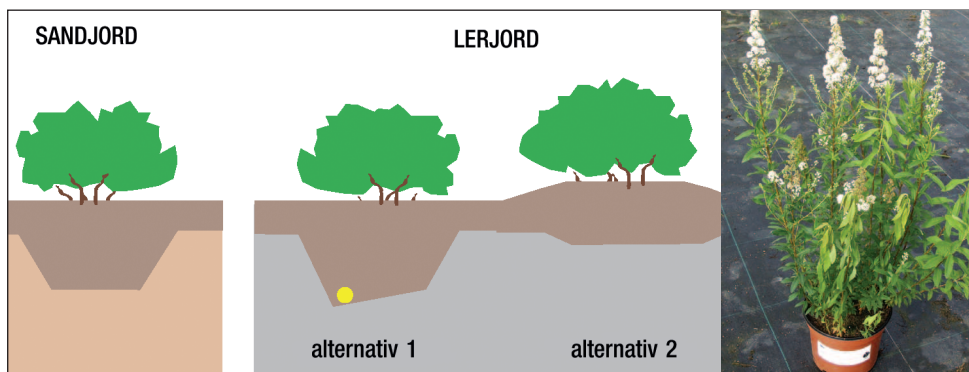
Så här planterar du
trädgårdens fleråriga
växter: buskar, träd,
perenner, klängväxter...

Gör i ordning växtplatsen
redan före plantering

Planteringen är
enkel när du
kan grunderna

*Ta med
dig!!*

Sätt först platsen i skick!

Som regel ska planteringsområdet dräneras, men i en sluttning eller en upphöjd bänk eller om bottenjorden är sand och/eller grus är det inte nödvändigt. I lerhaltig och annan fuktighetshållande bottenjord är dränering nödvändig eller så ska man forma planteringsområdet till en kulle.

En krukplanta behöver man i allmänhet inte beskära vid planteringen, för den är färdigt väl förgrenad.

För att leva behöver växterna det samma som människan: vatten, näring, ljus, värme och luft. Inte ens den mest hårdiga art kan klara sig om något av detta fattas eller finns i överskott. **Växter väljs utgående från växtplatsens ljus-, fukt- och näringsförhållanden:** i skuggan planteras skuggväxter och i sol arter som tål solgass. **Kontrollera om den vedartade växten övervintrar i den växtzon, där den planteras.**

Rikligt med god mylla

Genom att använda färdig växtunderlagsblandning eller åkerjord av god kvalitet försäkras man sig om att växten trivs. Man kan också **förbättra den jord som finns på platsen.** En näringsfattig sand- eller grusjord som lätt torkar börjar hålla vatten och näringsämnen bättre, om man blandar i (kompost)mylla, torv och lera. Och en styv mjäl- eller lerjord görs luftigare genom att tillföra sand och mylla. Dessutom grundgödslar och kalkar man växtunderlaget före planteringen. Dosera enligt förpackningspåskrifterna, för övergödning stör rotning och övervintring.

Man ska ha ett tjockt lager växtunderlag av god kvalitet, för att underlaget ska hålla tillräckligt vatten och näringsämnen och tåla att trampas på utan att packas ihop. De minsta fetknopparna klarar sig med till och med fem centimeters lager mylla, men buskar behöver redan cirka 50 cm djupt lager. Ju större växt, desto mera växtunderlag.

Med undantag av sump- och strandväxter tål trädgårdsväxternas rötter inte stående vatten, vilket är ett vanligt problem i svackor samt på ler- och mjäljordar. Dränering tar bort överskotts vatten. I lerjordar kan man också blanda in sand och plantera växterna ovanpå lerjorden i en svagt sluttande upphöjd bädd, som gjorts av en växtunderlagsblandning som är lätt att använda för växterna. I en upphöjd bädd får rötterna tillräckligt luft, överskotts vatten rinner snabbt bort och planteringsområdet värms snabbt upp på våren.

På bottenjord med mycket sand och grus gräver man för plantorna en enhetlig grop, i vilken man lägger den egentliga växtunderlagsblandningen eller åkerjord.

Utroda ogräsen

I växtunderlag av god kvalitet finns det inte fleråriga ogräs såsom kvickrot och fräken. Dem ska man absolut få bort från jorden före plantering. Ett- och tvååriga fröogräs är inte ett lika svårt gissel för odlingsväxterna, men också dem är det skäl att rensa bort då de är så små som möjligt. Jord med riktigt mycket ogräs lönar det sig att byta till rent växtunderlag. Behovet av rensning är störst de två första åren efter plantering, men minskar betydligt då trädgårdsväxterna till slut täcker planteringsområdet.

Täck och avgränsa för lättare skötsel

Täckmaterial på markytan hindrar ogräs att gro och växa. Dessutom hindrar täckning att växtunderlagets yta slammar igen, vilket hindrar bevattningsvattnet att sugas upp av jorden. Täckningen sätts ut först efter planteringen. Det finns många slags täckmaterial och på förpackningarna ser man för vilka växter de passar. Ett naturenligt och garanterat tryggt täckmaterial får man genom att plantera marktäckande perenner och buskar under större växter.

Det lönar sig inte att plantera enstaka växter här och där i gräsmattan, utan i egna grupper. Dessutom avgränsar man växtgrupperna från gräsmattan till exempel med kantband eller –stenar som sänks ned i jorden. Avgränsningen hindrar gräset att spridas in mellan plantorna och gör planteringsområdet snyggt. Växtligheten avgränsas också från gångstigar.

Olika planttyper

De flesta mångåriga växter säljs som **krukplantor, som kan planteras från vår till höst**, dvs. från tjällossning tills marken fryser. Krukplantor behöver man i allmänhet inte beskära vid planteringen, för de är färdigt förgrenade. Avlägsna krukan eller påsen innan plantan sätts ner i planteringsgropen. Rotklumpen hålls ihop ändå.

Säckklumpplanta placeras i planteringsgropen med tyget eller nätet som förmultnar, för det håller ihop jordklumpen. Endast spända band öppnas eller klipps bort. Säckklumpplantor kan planteras från vår till höst.

Häckplantor är vanligen barrotade. **Barrotade och förpackade plantor** planteras i vilostadiet på våren eller hösten. En planta i vilostadium känns igen på att bladen inte ännu spruckit ut på våren när man planterar den. På hösten har plantans tillväxt slutat och den faller sina höstfärgade blad.

Plantera utan dröjsmål

Om man inte kan plantera plantorna genast ska de skuggas så att de inte torkar. **Rötterna får inte i något skede torka!** Växten tar näringsämnen och vatten från jorden bara då rötterna är friska.

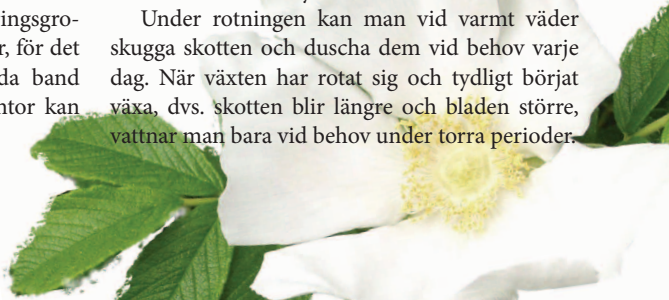
Vattna plantorna i krukorna innan de planteras. Vid varmt väder kan man doppa trädens och buskarnas rötter i vatten för några timmar. Fyll också planteringsgroparna med vatten och låt vattnet dra in i jorden redan före planteringen.

Plantorna planteras huvudsakligen lika djupt som de har vuxit i plantskolan. Djupet ser man som en gräns mellan mörkt och ljust på växtens stam. Undantaget är storblommig klematis och klängrosor som planteras på cirka 15 cm djup. **Packa ihop myllan** runt plantorna genom att trampa ned den, runt små plantor trycker man till för hand eller genom bevattning. Men packa ihop myllan tillräckligt långt från rothalsen så att den inte skadas. Rothalsen är stället där rötterna och skotten går ihop. När marken är lämpligt tilltryckt, lossnar inte plantan när man försiktigt drar den uppåt.

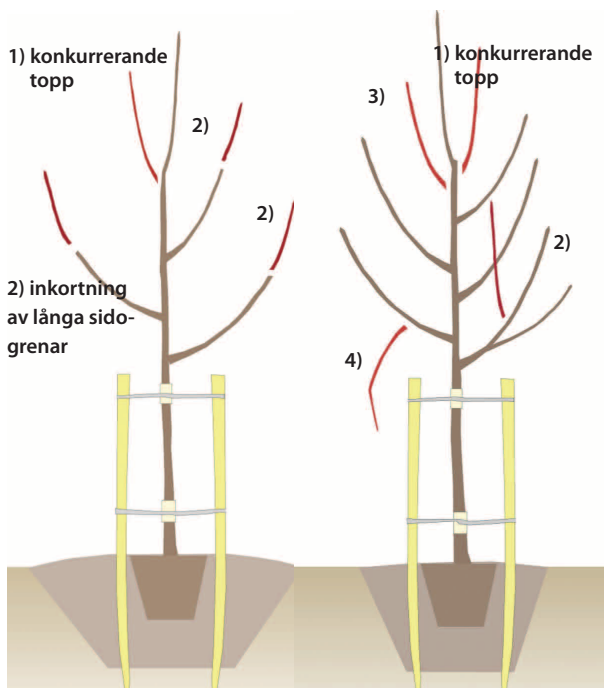
Vattna grundligt

Så länge plantan rotas vattnas planteringsområdet 1–2 gånger i veckan beroende på vädret och markfuktigheten, så **djupt som rötterna når**. En buskplanta eller stor perenn behöver minst ett ämbar vatten åt gången. En **bevattningsgrop** vid plantbasen underlättar vattenuppsugningen för rötterna. Men gropen ska jämnas ut på senhösten, så inte vatten som fryser skadar växten.

Under rotningen kan man vid varmt väder skugga skotten och duscha dem vid behov varje dag. När växten har rotat sig och tydligt börjat växa, dvs. skotten blir längre och bladen större, vattnar man bara vid behov under torra perioder.

Löv- och fruktträd

LÄNGST TILL VÄNSTER planteringsbeskärning av äppelträd. Ju längre norrut man är, desto mindre beskärs grenarna och man kan till och med låta bli att beskära. En gren skärs en centimeter från en knopp på grenens undersida som börjar växa utåt från kronan.

- 1) Ta bort svaga och skadade grenar och sådana med snäv grenvinkel samt konkurrerande toppskott.
- 2) Mycket långa topp eller sidoskott kan kortas in med en tredjedel.

TILL VÄNSTER planteringsbeskärning av prydnadsträd. Träden stöds enligt sin storlek med en eller flera stödkäppar.

Ta bort eventuella

- 1) konkurrerande toppar,
- 2) grenar som växer in i kronan,
- 3) som växer för tätt,
- 4) som är döda eller skadade.

Speciellt planteringsområdet för värmekrävande fruktträd lönar sig att forma till en kulle. För körsbär, hägg, fruktträd och andra små träd ska man ha minst 60 cm växtunderlag, för stora träd 80 cm. Stödkäpparna trycks in ända till bottenjorden då planteringsgropen ännu är öppen. Man får inte sticka käpparna genom rotklumpen.

Träden planteras i samma djup de växt i. Observera att växtunderlaget eventuellt sjunker ihop, så inte trädet blir för lågt nere.

Icke förmultnande plastpåsar och krukor på krukplantor tas bort, men säcktyget som håller ihop rotsystemet på klumpplantor lämnas kvar i gropen och bara bindningen öppnas.

Trädstammen binds fast vid stöden på ett par ställen. För att bindningen inte ska skava sönder barken skyddar man stammen med exempelvis en bit kluten plastslang eller filtertyg. När trädet växer gör man bindningen lösare. Stödet ska högst nå

upp till nedre delen av kronan. Stöd behövs under rotningen, det vill säga i cirka 1–2 års tid.

Planteringsbeskärning bara vid behov

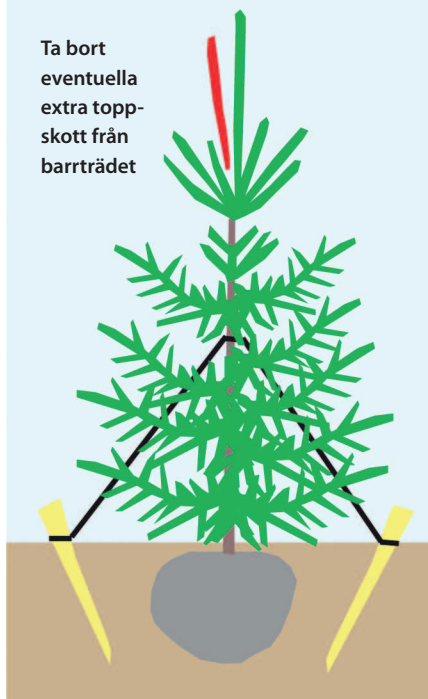
Med undantag av skadade grenar, sådana som växer mycket snävt uppåt från stammen och lätt fläks samt konkurrerande toppar tar man i allmänhet inte bort andra skott från prydnadsträd i samband med planteringen. Eventuella större beskärningar görs tidigt på våren först ett par år efter planteringen. Träd från vilka det på våren rinner mycket sav beskärs däremot först i augusti. Sådana är plommon, körsbär, hägg, björkar, lönnar, valnöt och hästkastanj.

Även fruktträd beskärs vid planteringen bara om det behövs. Ju längre norrut man är desto försiktigare beskär man, för beskärning kan ge för kraftig tillväxt och göra att trädet avmognar långsammare på hösten vilket är riskabelt för övervintringen.

Barrväxter och rododendron

Ta bort
eventuella
extra topp-
skott från
barrträdet

Små träd behöver minst 60 cm, stora arter 80 cm tjockt lager växtunderlag. För små buskar gör man i ordning minst 40 cm, för större 60 cm djup mylla.

Barrväxter är ofta klumpplantor i säck. Plantan placeras i planteringsgropen med säcken med, för att inte rotklumpen ska gå sönder. Säcken förmultnar och lämnas därför kvar runt rötterna, men bindningen runt stammen klipps upp. Träd ska stödas i 1–2 års tid.

Barrträd och -buskar samt vintergröna buskar (rododendron, mahonia, buxbom) planteras lika djupt som de stått tidigare. Att plantera för djupt är mer skadligt än att plantera någon centimeter för grunt.

På barrväxter och vintergröna buskar ska skotten inte kortas in vid planteringen för att främja förgrening som man gör på andra buskar. Endast skadade grenar och eventuella extra toppskott på barrträd tas bort.

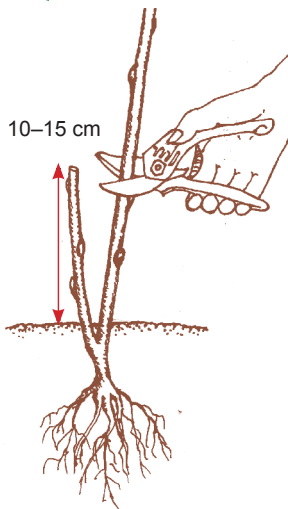
Rododendron och andra vintergröna buskar ska inte beskåras vid planteringen.

Häckplantor

Barrotade häckplantor planteras på våren och hösten 3–4 st. per meter. För en friväxande häck behövs bara 1,5 – 3 plantor/meter. Om man planterar stora krukplantor får man snabbt en täckande friväxande häck och i allmänhet behöver man bara 1–2 plantor per meter. Plantor för häck behöver ett ungefär en halv meter djupt och en meter brett växtunderlag. Man gräver ett sammanhängande planteringsdike för plantorna, inte enskilda gropar. Plantorna planteras på samma djup som de vuxit tidigare eller bara någon centimeter djupare än förut.

Krukplantor av buskar behöver i allmänhet inte klippas vid planteringen, för de är redan förgrenade. Barrotade häckplantor förgrenas ändå nerifrån då man beskär skotten på 10–15 cm höjd över markytan. Om planteringen görs på hösten, beskär man plantorna först nästa vår.

Barrväxters (häck)plantor beskåras inte vid planteringen. Deras toppar tar man av först då häcken har nått önskad höjd.

Prydnads- och bärbuskar

Väl förgrenade buskplantor i kruka behöver man inte beskära vid planteringen.

För små buskar gör man i ordning 40 cm och för stora arter 60 cm djupt växtunderlag. Små buskar planteras med 50–70 cm, medelstora med 70–100 cm och stora buskar med 100–120 cm mellanrum. Prydnads- och bärbuskarna är i allmänhet väl förgrenade krukplantor som inte behöver beskäras, men dåligt förgrenade och barrotade plantors skott tas av 10–20 cm ovanför markytan eller 10–20 cm ovanför det översta förgreningsstället. Plantorna sätts som regel på samma växtdjup som tidigare.

Vinbärs- och krusbärsbuskar planteras lika som prydnadsbuskarna. Deras grenar kan stödas, så att de inte hänger ner till marken och bären blir smutsiga. Bärbuskar planteras med två meters mellanrum.

Hallon planteras med 50 cm plantmellanrum och två meters radmellanrum. Plantorna beskärs vid 20 cm höjd, 1 cm ovanför en frisk knopp. Över rotklumpen ska det komma ett par cm mylla.

Rabattrosor

En barrotad rosplanta beskärs vid planteringen. Pilen visar förädlingsstället.

Med rabattrosor avses bukettrorsor, marktäckande rosor och storblommiga ädelrosor, som antingen har ympats eller okulerats på en grundstam. Typiskt för rabattrosor är att de blommar länge och att de är vinterkänsliga. De ska skyddas till vintern med grankvistar eller med speciell vinterskyddstorf som är vattenavstötande.

För rabattrosor behövs minst 50 cm lager av näringsrik och välkalkad mylla. Förädlingsstället som ses som en knöl mellan rötterna och skotten ska vid planteringen komma cirka 15 cm under jord! Så är rosen bättre skyddad mot köld. Barrotade plantors rötter kan man blöta i vatten ett par timmar före plantering.

Förgrenade krukplantor behöver inte beskäras, men på barrotade och förpackade plantor lämnar man kvar 3–5 av de kraftigaste skotten. På varje skott lämnas 3–5 friska knoppar. Skotten klipps ungefär en centimeter ovanför en knopp, så att knoppen inte skadas eller torkar. Långa rötter kan man korta av.

Perenner

Plantorna placeras ut på sina platser så man ser att planteringsstätheten blir lämplig.

För perenner ska växtunderlaget vara helt fritt från ogräs, eftersom plantorna är små jämfört med vedartade växter. Det lönar sig att forma planteringsområdet till en svagt sluttande kulle och isolera det från gräsmattan och gångstigar med hjälp av kantsten, bräden, kantband i plast el. dyl. som sänks ned i jorden.

Växtunderlagets djup beror på perennernas storlek och näringskrav. För små perenner räcker ett 20 cm djupt växtunderlag, för medelstora 30 cm och för stora arter minst 50 cm djupt lager mylla. Också planttätheten beror på plantstorlek och på hur snabbt växten sprids. De minsta arterna planteras med cirka 25 cm, medelstora 30–40 cm, stora perenner med 50–70 cm mellanrum.

Perennerna planteras på det djup de tidigare haft, alltså så att rotklumpens yta kommer vid markytan. Jorden runt rötterna packas försiktigt för hand och/eller genom vattning, så inte plantan skadas.

Jordgubbar

Jordgubbens tillväxtpunkt finns där pilen visar. Den får inte täckas djupt ner i myllan.

Jordgubbar behöver ett minst 30 cm djupt växtunderlag som formas till en cirka 20 cm hög sluttande ås ovan markytan. Jordgubbstyg eller -plast breddas ut på den utjämnade och lätt tilltryckta myllan och fästs i marken vid kanterna. Plantorna planteras med 40–50 cm mellanrum i hål som skurits upp i tyget. Ju frodigare växt en sort har, desto större plantmellanrum. Ofta har på jordgubbstyget färdigt märkts ut förslag till planteringsmellanrum.

Tillväxtpunkten ska bli exakt i marknivån. En planta som är för högt torkar, en planta som är för djupt stannar igen upp och växer inte ordentligt. Tillväxtpunkten finns på det stället därifrån bladskriften går ut.

Klångväxter

Växtunderlaget för klångväxter ska vara minst 50 cm, vid väggen helst 70–80 cm djupt. Plantorna placeras med 1–2 meters mellanrum beroende på hur stor växten blir. Klångstödet fästs minst 10 cm ut från väggytan.

Klångväxter planteras på det djup de tidigare växt i med undantag av klångrosor och storblommig klematis. Efter planteringen beskärs dåligt förgrenade plantor vid cirka 30 cm ovan jordytan för att de ska skjuta rikligt med skott.

Klångrosornas förädlingspunkt ska bli cirka 15 cm under jorden. Förädlingsstället ses som en knöl mellan rötterna och skotten. För att få bättre förgrening tas skotten av cirka 20 cm ovan markytan.

Också storblommiga klematisars rotklump ska vara 15 cm under markytan i södra Finland, längre norrut ännu djupare. Sand runt klematisens rothals motverkar vissnesjuka. Klematisens rotsystem gillar inte hög värme, så på en solig plats planterar man framför dem små buskar och perenner, som skuggar och håller växtplatsen svalare.

